

INDEPENDENT.NU's FILMSKOLA

C A S T I N G

av Mikael Lypinski

*Jag tror att 80 procent av vad regissören
bidrar med till filmen är valet av skådespelare.*

Steven Spielberg

Du sitter och skriver manus i en vecka, två månader eller tre år. Under den här tiden lever och andas manusets hjältar i huvudet. Du ser deras minspel framför dig, du kan höra deras röster. Rollfigurerna blir under en tid dina intimaste vänner. Men rent tekniskt består karaktärerna bara av några futtiga beskrivande meningar på ett papper ("hon är klädd i rock och hatt, har rött läppstift, lider av nervösa tics") och dialoger.

I samma ögonblick som du korkar upp champagneflaskan för att fira färdigställandet av manuset måste du börja tänka på din framtida skådisfamilj. En del filmare kan inte skriva manus förrän de vet vem som ska spela i filmen - de skriver historien med konkreta personer i tankarna. Den stora konsten är i vilket fall som helst att hitta skådespelare som med sin fysiska närvaro framför kameran gestaltar dina visioner.

*Du måste hitta rätt folk. Det viktigaste jobbet görs
före inspelning, för när du väl börjar arbeta med
skådespelarna är regisserandet plötsligt inget
mysterium alls - det bara fungerar*

Milos Forman

En regissörs typiska mardrömsscenario är att om och om igen misslyckas med att få en skådis att prestera enligt önskemål. Teamets tålamod och förtroende tryter medan du står där och river ditt hår. Vad du än säger och gör så går det åt helvete. Trots att skälen till dylikt gnissel i maskineriet kan vara legio, så beror det oftast på att man av lättsinne eller bristande erfarenhet valt fel person till rollen.

*Jag tror casting är halva jobbet. Det är fruktansvärt
viktigt, för även regissörer som tror att de är genier
får en massa problem om de valt fel skådespelare.
De kanske är tillräckligt smarta för att få saker att
se OK ut, men de får stora problem.*

Louis Malle

Det bästa sättet att lära känna en skådespelares möjligheter, att veta huruvida han eller hon är rätt för rollen och att ni kan samarbeta, är att ha arbetat med skådespelaren vid tidigare tillfälle. Våra största regissörer - Fellini, Bergman, Cassavetes, Tarkovskij, Woody Allen - jobbar (eller snarare: jobbade) med samma skådisar om och om igen. En intim ensemble uppstår - man litar på varandra, känner till varandras möjligheter och begränsningar.

För mig är sökandet efter rollinnehavare ofta en lång och plågsam process. Innan man hunnit spela in hälften av sitt material är det omöjligt att säga om man gjort ett riktigt val av skådespelare för rollen eller om man misstagit sig. Det som kanske är ännu svårare för mig är att känna mig övertygad om att jag valt rätt skådespelare och att hans individualitet motsvarar min egen föreställning om rollen.

Andrei Tarkovskij

Bland nu aktiva filmregissörer framstår exempelvis Mike Leigh (med "Hemligheter och lögn") och Lars von Trier (med "Idioterna") som banbrytande personinstruktörer med suveräna arbetsmetoder att inspireras av. Före inspelningen av de nämnda filmerna isolerade sig de två med sin skådespelartrupp och fördjupade sig under flera månaders tid i rollfigurernas psyken, utvecklade karaktärerna, finslipade tillsammans med skådespelarna manusets dialoger.

Resultat: Vi bevittnar på vita duken en naturalism och trovärdighet i skådespelet som nästan tycks dokumentär, bara av en slump registrerad på film. Du har givetvis inte alltid tid och möjlighet (och kanske mod?) för att engagera dig i dylika personexperiment, men det positiva resultatet av herrarnas träningsläger ifrågasätter ingen.

På samma sätt är det få regissörer förunnat att umgås med skådespelarna på ett långt mer privat plan än under inspelningen - i hemmets trygga vrå! Lösningen heter giftermål. Mästarna jobbade ofta med frugan (eller älskarinnan) framför kameran: Ingmar Bergman med Bibi Andersson, Roman Polanski med Sharon Tate, John Cassavetes med Gena Rowlands, Woody Allen med Mia Farrow... Du behöver lyckligtvis inte gifta dig med dina skådespelare för att få dem att glänta på dörren till sina mest intima skrymslen. Vad du däremot måste göra - och det här tål att upprepas i evighet - är att leta efter folk med ficklampa.

Jag tror att de svenska filmregissörerna har dålig självkänsla. De ser en skådespelare i en film och tänker: "Vad bra han var där. Då tar jag också honom!" Alltför sällan går de på teater för att se möjligheterna och de olika nyanserna hos en skådespelare.

Krister Henriksson ("Veranda för en tenor")

På teatern kan de mest häpnadsväckande upptäckter göras. Men begränsa dig inte till rikets nationalscen, utan utforska alla övriga ställen där folk exponerar sina talanger (eller brist på dem!). Se amatörgruppers teaterföreställningar i nån förorts förfallna skolaula, gå till scenskolors examensvisningar, kontakta bekanta eller vänners bekanta i jakten på den försvunna talangen. Ofta ger det lilla fyndet den stora effekten på vita duken.

Det är oerhört viktigt att hitta bra skådespelare även för de mindre rollerna. En kort replik kan göra eller förstöra en scen. Jag försöker därför alltid hitta utmärkta skådespelare, även för de minsta rollerna.

Michael Winner

En av de viktigaste egenskaperna hos en skådespelare som du måste pejla efter är förmågan att lyssna på en annan skådespelares repliker och reagera på dem. Arrangera testdialoger under castingen och se till att du har en person med dig (helst en skådis) som kan läsa sin del av dialogen. Du kan så ostört studera din skådespelares förmåga.

Låt den bisittande skådisen variera tolkningen av texten - du ser på sätt om "din" skådis är flexi-

bel och anpassar sitt spel efter partners. Försäkra skådisen att du vid detta första möte inte är ute efter en specifik rollprestation, att du snarare är öppen att utforska karaktären med skådespelarens hjälp och att han eller hon kommer att få läsa dialogtexten flera gånger, med varierande tolkningsgrad. Istället för att säga: "Så här ser jag din rollfigur..." eller "Jag vill att du...", så säger du: "Vad tror du om..." eller "Vi försöker göra så här..."

Det händer ofta att man träffar en skådespelare som man tror är fantastisk, och så visar det sig, när man börjar arbeta, att han helt enkelt inte förstår saker, inte arbetar eller tänker på samma våglängd som en själv. Och därför blir samarbetet mest en fråga om utbyte av information, ett utbyte av önskemål. Jag ber honom spela si eller så. Han spelar som jag ber honom, eller ungefär så, och det leder inte till mycket.

Krzysztof Kieslowski

Det är generellt lättare att improvisera med amatörer; proffs vänjer sig snabbt vid manusets dialoger/anvisningar och kan bli mycket osäkra om du med ens vill att de improviserar. Det gäller att få ut bästa möjliga naturliga spel från icke-skådisar. De ställer mindre frågor, det går oftast snabbare att jobba med dem. Men å andra sidan är de oftast bara bra vid första tagningen. De blir sen snabbt medvetna om vad de gör, om vad du gillade och inte gillade, och försöker göra allt för att upprepa sitt lediga spel från första tagningen. Resultatet blir en snabbvisit på Madame Tussauds vaxkabinett...

Om jag bara kan övertyga folk att inte förstålla sig, att inte låtsas vara några andra, att bara vara sig själva i givna situationer, så handlar skådespeleriet bara om det. Och det är inte särskilt svårt.

John Cassavetes

Det är viktigt att från allra första början övertyga amatörskådisarna om att filmandet är kul, att det ni gör inte är en fråga om liv eller död (insikten om att det i själva verket är just det behåller du för dig själv). Om ickeproffsen börjar ana vikten av det de gör, stelnar de omedelbart till. Koncentrera dig alltså på att få dem att glömma pressen, att lugna dem och få dem att in i det sista vara sig själva. Instruera dem på enklast möjliga sätt. Exempelvis: "Läxa upp henne på samma sätt som du skulle läxa upp dina egna ungar!"

Använd dig bara av amatörskådisar om scenen i filmen kräver det, eller om du absolut inte kan få tag på proffs. Upptäck sedan glädjen i att regissera dina med möda plockade skådisar.

Få saker i livet slår det...

© ML 1999

Texten delvis baserad på "Directing the Film" av Eric Sherman och "Directing Actors" av Judith Weston.